

UUDISED

Raplamaa loodusuudiseid aastal 2009

Jääratas Vigala jõel

Nädaline (6.1.09): Looduseimet saab näha Vana-Vigala pargi lõpus. Vigala jões leidub allikaid ja salapäraseid keeriskohti. Kui tekkis jää, moodustus jõelet ratakujuline jäämass, mis kogukamaks kasvades pöörlema hakkas.

Hulkuvate koerte ohver

Nädaline (27.1.09): Kehtna vallast Pae külast teatati Valtu jahimeestele, et Saidapere küla ning Pae karstiaala piirilt leiti koerte murtud metskits. Jahimeeste sõnul on samas piirkonnas varemgi nähtud lausa südapäeval metssigu või kitsi jälitavaid koeri.

Maa soojus radiaatorites

Käru Vallaleht (veebuar, 2009): 16. veebruaril lülitati Käru lasteaia, raamatukogu ja vallamaja ruumides välja elektriradiaatorid. Pisut varem oli käivitatud maasoojuspump, mis maast pärit soojuse vastvalminud radiaatoritesse üle kandis. Lasteaiahoone küttekulud peaks langema koguni kaks kolmandikku.

Ahvenajaht Kaiu mail

Nädaline (19.3.09): Kaiu vallas kaitsealal asuv Loosalu rabajärv võttis kolmandat korda vastu kalastajaid kõikjalt Eestist, toimus Kaiu kalaklubi kalapüügivõistlus Loosalu Ahven.

Toosikannule loomapark?

Nädaline (4.4.09): Käru vallas Toosikannu puhkekeskust arendav Toosikannu OÜ kavandab Käru ja Kehtna valla maadele rajada piirdeaia loomapargi asutamiseks. Eidapere jahimeestele teeb muret, et tara sulgeb vabade loomade rännuteed.

Teenuse kurepere elamisluuba

Nädaline (14.4.09): Märjamaa vallas restaureeritava Teenuse aida-kuiivati korstna otsas vähemalt pool sajandit püsinud kurepesa soovi maha võtta, hoolimata juba pesitsemist alustanud lindudest. Nüüdseks on selge, et pesa jääb samasse paika tänava sügiseni, aga enne järgmise kevade ja kurgede saabumist tuleb pesa maha võtta ja paigaldada korstnale spetsiaalne tõke takistama pesa taastamist.

Head uudised Kaiu moodi

Nädaline (5.05.09): Vabatahtlikud ääristasid Kaiu kooli staadioni kuusehekiga. Kuused annetas Tiit Peetrimäe. Paari tunniga istutati 150 meetri jagu pisikesi puid.

Pahkla maastikukaitseala tuleb

Nädaline (7.5.09): Kohila volikogu ei lasknud end kohtuga ähvardamisest mõjutada ja otsustas ühel häälel moodustada Pahkla maastikukaitseala. Otsus keelab maavarade kaevandamise kaitseala territooriumil.

Utileegi prügilas muutusteta

Nädaline (14.5.09): Rapla vald hoiatas OÜ Utileek Lõuna, et kui firma ei täida valla ettekirjutust talguprügi ära koristada, ootab teda ees 50 000-kroonine trahv. See koht Kuusikul oli määratud prügi vaheladustamiseks Teeme Ära! prügikoristuse kampaania ajal, kahjuks püsis jäätmeühik seal veel aasta hiljemgi.

Kokkuhoid Järvakandis

Järvakandi Kaja (aprill, 2009): Aprilli keskel lülitati välja alevi tänavavalgustus. Kui läinud aastatel on uulitsad olnud öösi valgustamata 15. maist 15. augustini, siis tänava otsustati säästule üle minna kuu aega varem.

Veeru seadis kokku Liina Espenberg

Raplamaa maastik Sipa pärna ja metsamees Ilmar Paunmaaga.

Ingmar Muusikus

Põlispuude poolest rikas Raplamaa: Sipa ohvripärn

Eha Järv
eha@greengate.ee

Raplamaa looduskaitseja, tänavune Eerik Kumari preemia saaja Tiit Petersoo nimetat Sipa pärna üheks tuntuimaks põlispuuks Eestis.

Kord jäänud Sipa pärna juures heinavedu katki, sest pärna otsas käinud kontsert. Mitte linnukontsert, päris puhkpillikontsert. Pärnu pasunakoos oli möödastõdud peatunud ja iga pillimees leidnud endale suure puu harudel mängupaiga. Mehed ise lehtede varjust ei paistnud, aga puus mürtsus muusika.

Sipa pärna juures peatuvad sagedasti matkajad, keset välja kasvava niine juurde on kerge ligi pääseda. Möödastõitjad tulevad, vaatavad, teevad pilti, sõidavad edasi. Kui paljud külastajaid teadvustavad tänapäeval endale Sipa pärna kui hiiepuud? Juba kuuesaja aasta eest kandsid esivanemad pärna juurde oma muret, palusid hiiepuult jõudu ja lootust. Tõid niine alla ohvrikivi-

le ande nende lootuste täitumiseks. Kõnelesid puuga.

Henrik Relve kirjutab põlispuude raamatus, et puu seisund on viimastel aastatel järsult halvenenud. Veel 1955. aastal tehtud fotodelt paistab pärn kahara ja laiuva võraga. Äkki on nii, et puu võib suhtlemata kaotada oma väe? Nagu inimene jääb üksilduses nõrgaks, saab tugevaks aga teist toetades.

Mõisnik kaitseb ohvrikivi

Varemalt oli pärnal seitse haru ja seitse tema õnnenumbr. Puu all kokku saanud armastajapaarid on elu lõpuni kokku loodud, ning kes puu all kohtumise järel paa-

ri läinud, neile olevat perre sündinud seitse poega, nii teab vanarahvas. Pärna juures käidud ka hobuseid paaritamas.

Sipa metsaküla Vanamardi talu peremees, endine kolhoosi metsaülem Ilmar Paunmaa ei tohtinud noorena puu juures käia. Pärnapuu jäi siis maale, mille peremees oli uhkevõitu mees, ei sallinud võõraid.

Kui maa veel mõisnikule kuulus, ei olnud ka igal külamehel pärna manu asja. Niinest ja ohvrikivist pidas mõisahärra lugu küll. Sipa silla ehituse ajal tahtud puu lähedalt suurt kivi sillasamba aluseks vedada. Hakatudki tassima, aga mõisnik ajanud mehed minema.

Nõukogude ajal kerkis karjalaut ohvripärnast vaevalt saja meetri kaugusele ning selle siloja sõnnikuhoidla plaaniti rajada päris hiiepuu külje alla. Märjamaa looduskaitseja Harri Jõgisalu abiga õnnestus kuulutada pärna ümbrus looduskaitsealuseks maaks ja see ala piirati taraga.

Hiiepuu, metsavaimu hoida

Puu on vanaks jäänud, kuivanud oksaraage leidub palju. Lõuna poolt kasvab tüve ümbrus võsudesse, puu jämedustki ei saa enam mõõta. «Aastate eest, kui töötasin kolhoosi metsaülemena, tõime kraana kohale ja kärpisime kuivanud oksa – tegime ilulõikust,» meenutab Ilmar Paunmaa. Tüveõõnsustesse pandud plommid püsisid siiani.

Hiiepuu on püha, tema küljest ei või oksa murda, ei elusat, ei kuivanud raagu, ning hukkunud puugi kõdunegu oma elupaigas. Selline on hiiesõprade veendumus. Puu hukkumisega ei kao veel elu puus. Ka kõdunemine on elu, teistsuguste olevuste elu.

Sipa ohvripärn

- Kasvab Märjamaa vallas Sipa külas Märjamaa-Koluvere tee ääres Kasari jõe sillast paremat kätt.
- Puu vanuseks arvatakse ligi 600 aastat.
- Puu kõrgus on 13 meetrit ning tüve ümbermõõt 0,6 meetri kõrguselt üheksa meetrit. Tüvi jaguneb 0,7 meetri kõrguselt kolmeks haruks.
- Rapla maakonna kaardile on märgitud 75 puud või puude gruppi ning 65 parki põlispuudega.

12. juuni 2009

TOIMETAJA VEERC

Raplamaa oskab end hoida

Rohelise Värava toimetajad reisisid kaunite Rkevadilmadega Raplamaan ning sinne koos Sirbi, Õpetajate Lehe ja Nädalisega ilmuv lisaleht püüab anda oma panuse, et Raplamaanilt läbisõitjad peatuksid ning oskaksid otsida maakonna sildi taga põnevaid paiku ja maastikke.

Raplamaa kohta on kõneldud, et see polegi õige maakond, vaid kokku pandud põliste maakondade (Läänemaa, Harjumaa, Pärnumaa, Järvamaa) küljest lõigatud tükkidest. Siinset elanikud omakorda kiidavad, et ehk see tõttu maakond nii hea saanud ongi.

Kes maakonda lähemalt näinud, tuleb Raplamaanile tagasi. Näiteks hea tuttav, kes tõstis oma mesitaru autole ning hülgas pealinnalähedase küla suvekuude grillivingu ning ehitas omni Kasari jõe kaldale. Näiteks Rapla ökopoe omanik Maret Sikstus, kes kolis Tallinnast Alu-Metskülla talu pidama.

Savimaa (nii kutsutakse alasid Konuvere jõest lääne poole) servas saab värsket õhku hingata ning kõnnumaa lagedatel vaikust kuulata. Raplamaan kooslused vahelduvad: kord kõnnid kiviklibusel paepeasel, satud loometsa, siis vajud pahkluuini soomudasse.

Raplamaa on osanud oma puhast loodust hoida, oma haruldasi kooslusi säilitada. Elutöö Raplamaan loometsade hoidmisel on teinud metsateadlased Jüri Ehrpais ja Liivi Ehrpais. Kunagi alustas nende metsade uurimist Theodor Lippmaa, nüüd jätkab Tiit Petersoo.

Meie käigud Raplamaanile sattusid ilusale ajale. Olen sündinud Märjamaal ning vähe-seid mälestusi seal lapsena elatud ajast on sirelipõõsad õuevärati kõrval. Maikuu lõpupäevil hõljus alevs ja küldes sirelilõhna. Nüüdki Raplamaan käies jäid silma väikesed teeaärsed alevid ja külad ning avatud hooivid. Inimesi ei paistnud, midagi ei tehtud, kuid kõik oli kena ja korras.

Meenusid lood isa nooruspõlvest Konuvere külas, kus toimis kogukond. Üle väljade kaires vaiksetel jaanikuu õhtudel külanoorde hüüd talust tallu, nii anti edasi kutse rehealuse tantsupeole pärast ühist talgupäeva heinakaarel. Kokkuhoid ja üheskoos tegutsemine tundub olevat alles – Velise, Teenuse, Jalase, Tohisoo, Kumma ...

Kuimetsa metsmaasikad ja loometsade kuuriisikad, ootan vaid aega, et tagasi tulla.

Eha Järv

Rohelise Värava vanemtoimetaja, juurtega Raplamaanilt

Raikküla: rannaastang ja filosoofid

Katre Luik

greengate@greengate.ee

Raikküla, üks paepealne paik Raplamaan südames. Ei ole seal suuremaid järvi, kuid see-est on rannaastang.

Astangu nõlvadel ja jalamil võib leida rändrahnne ning allikaid. Rahvasuu räägib ohvrihiest ja ohvrikivist.

Astang tähendab paemaa piiri, kunagise jääpaisjärve kallast. Raplamaan koduleheküljelt võib lugeda, et looduse piirialadel asumine on ka Raikküla inimestes tekitanud n-ö piiripealseid mõtteid ja ideid ning pannud tegutsema.

«Raikküla tõelised paanepäälsed, peaaegu valged või hallid, mille pragudes ainult on taimestikku, laiimate vahel suudavad kasvada mõned puudki. Kevaditi poeb sealt üles uimaseid rästikuid ja õhk on tunduvalt soojem kui metsas, mis enamasti pole väärt seda nime, sest puud ei kasva kuigi kõrgeks,» kirjutab Raikkülast pärit mõtleja Uku Masing oma raamatus «Mälestusi taimedest».

Vaimud Pakamäel

Juba 13. sajandil oli Raikkülas asuv Pakamägi Muinas-Eesti hõimujuhtide koosoleku- ja kohtumispäigaks ehk kärjate paigaks, seda kinnitab ka Henriku Liivimaa kroonika. 1216. aastal valisid ristisõdijad Pakamäe üheks oma laagrikohaks. Siiani võib kuulda külarahvalt legende ratsutavate munkade ja samuti eesti sõjameeste kohta, kes end papikuubedega varjasid.

Raikküla elanik, kodu-uuri ja Ilse Rahkema on kuulnud Pakamäel kummalisi hääli ja üminald. Siis tulnud talle meelde ka isa jutt, et vanade eestlaste vaimud kohtuvad seal jüripäeval ja jaanipäeval.

Legend pajatab sellestki, et 1343. aastal süüdati Jüriöö ülestõusu tuli Raikkülas Pakamäel. Ülestõusu märguandeks olevat süüdatud mäekünkal asuv maja, mille põlemise kuma paistis kaugele.

Raikküla mõis. Foto ajast, mil tuhanded baltisakslased veel Eestis elasid.

Arhiiv

Sajandivanune pilt: meie mustakirjud ja pererahvas.

Eesti Põllumajandusmuuseum

Tänapäeval on Pakamägi metsane paekõrgendik, kus võib leida looduskaitsealuseid taimi. Kohalike jaoks on Pakamägi rahupaik, kus armastatakse jalutada ja mõtteid mõlgutada. Talvel seal kelgutatakse, jüripäeval tehakse lõket ning joostakse tradit-

sioonilist jüriöö jooksu.

Raikküla 1830. aastatel valminud klassitsistliku mõisahäärberi omandas 19. sajandi keskpaigas loodusteadlane, geoloog Alexander von Keyserling, keda Charles Darwin on tunnustavalt nimetanud seoses oma liikide

Koos puudega kasvades

- Oma rännakutel käsilen välist maailma omalaadse reaktiivina. Kodus see nii ei mõju. Oma unistustes leian end taas iseendana ning kuhugi ma vaatan, sealt vaatab mu peegelpilt vastu. Raikkülas on kõigil minu või minu suguvõsa vaimne pitser. See tekitab minus ängistust. Mul on tunne, nagu oleksin vangis. Seda ma olen: siin pean ma kindlat ehlaadi harrastades püsima jääma; siin esindan ma kindlat kujut; siin ei tohi ma olla Proteus.
- Minu inimlik mina, ürgne Aadam minus, suhtub kojutulekusse, tõsi küll, täiesti teisi: ta tunneb taaskokkupuutest maaga, kust ta pärit on ning millel ta elama ja töötama on harjunud, ülendumist. Talle tunduvad Raikküla edusammud iseenda edusammudena, nagu oleks ta ise koos puudega suuremaks kasvanud.

Hermann Keyserlingi raamatust «Ühe filosoofi reisiräpik», tõlkinud Ülle Sihver.

tekke teooria arendamisega. Tartu ülikooli kuraator Alexander von Keyserling rajas oma mõisa juurde kiviktaimla ja asutas kohaliku rahva jaoks kooli. Nüüdisajal on Raikküla mõisa pargis korraldatud suveetendusi, mille teemaks Otto von Bismarcki külaskäik sõbra Alexander von Keyserlingi juurde.

Hilisem Raikküla mõisnik, Eesti põllumajandusliku seltsi president Leo von Keyserling sai tuntuks tõuaretusega. Just tema algatusel hakati hollandi-früisi veiseid ristama kohaliku karjaga, millest kujunes välja Eesti mustakirju veisetõug.

Raikkülas kasvas üles ka Hermann von Keyserling (1880–1946), mõteteadlane ja kirjanik – neid balti aadlikke, kes mõistis kohaliku rahva tahet vabaks ja iseseisvaks saada.

Uku Masingu pärand

Raikküla lähistelt Lipa külast pärit Uku Masingut tuntakse kui polüglotist luuletajat ja teoloogi. Ta kirjutab: «Kui inimkond ometi taipaks, et ainus, mida üksikult võib nõuda, on see, et ta ehitaks ilusast ja rõõmustavast. Ja unustaks kõik muud eeskirjad, arvamused, käsud ja põhimõtted. Alles siis ärkavad mu tegemata teod Laane teel ja kõik, mida ma unistan pilvis Lipa küla väljade vahel. Ent ka siis on need ikka veel täis võimetut häämmastust, et ei kesta igavesti see, mida tehakse, vaid ainult need mõlgutused jumalikuks ehitatud maailmast, milles kõikide silmad naeravad hääst tujust ning veendest, et lendamist ei takista midagi enam.»

ROHELINE UUDIS RAPLAMAAL 100 AASTAT TAGASI

Mõisa- ja metsamüük

Wigalast. Eestlane Lüdigi müüs oma Päärdu mõisa mõisnikuseisusest sakslasele ära. Nüü sama läks Jädiwere mõis müügi teel parun Stackelbergi kätte. Nagu näha, püüavad rüütliid oma soo käest äraläinud mõisaid tagasi osta.

Mets maha. Kroonu põllupanga poolt äraostetud ja siis talupoegadele edasimüüdnud Pallase mõisa mets võeti mõõdalainud talvel enamasti kõik maha. Asuvad katsuvad metsa eest saadud rahaga oma maksusid maksta ja eluhooneid ehitada. (Postimees, 13. juuni 1909)

VALGE LAMBA ORDEN

Ajalehe Roheline Värav antav kõrge autasu, Valge Lamba orden läheb Raplamaan ajalehe Nädaline toimetuse ettepanekul talupidajatele Laine Jakobsonile ja Artur Jakobsonile Kohila valla Lehe talust.

Lehe talu mahetoodang on nõutud kaup nii Rapla kui ka pealinna ökopoodides.

Raplamaanil vaikuse häält otsides

Ants Tammik

Rapla Vesiroosi gümnaasiumi 11. klassi õpilane

Raplamaan loodus püsib justkui peidus ja varjus.

Raplamaan võib läbisõitjale tunduda tühi ja üsna igav maakond, mida vaheldumisi katavad põlvud ja metsad. Siin pole pikka rannajoont ega Haanjale iseloomulikke kupleid, kuid Raplamaan elanikuna tean, et meie loodus peidab endas väga huvitavaid ja salapäraseid kohti. Peab üsna palju pingutama ning otsima, et näha ja leida just need pärleid, mis iseloomustavad maakonna looduse mitmekesisust. Meil kehtivad ka Fred Jüssi kuldsed sõnad: «Kui tahad näha midagi uut, käi vanu radu pidi!»

«Jalutajad»

Ants Tammik

Tihti arvatakse, et kui minna välismaale pildistama, siis tulevad ilusad pildid, sest koht, ku-

hu seisatakse, on juba nii efektn. Tegelikult on see üsna vale arusaam. Efektsetest Norra fjordidest või Islandi liustikest on pea sama raske, kui mitte raskemgi ilusat pilti saada kui oma kodupaigast. Sa ei tunne võõrast kohta ega tea paiga loomust. Minu meelispäigad Raplamaan on rabad. Maakonnas leidub üsna palju rabasid ja soid ning mitmeid maastikukaitsealasid.

Enda lemmikpaikades käies on tore kogeda vaikuse häält talve ja esimese korraliku lume saabudes. Praeguses maailmas on vaikust kindlasti väga raske leida ja paljud meist ei oska seda kuulata. Kui tavaliselt on loodusfotograafid puutunud kokku loodusega enne kui fotograafiaga, siis minul on vastupidi. Tänu sõbra julgustavale tõukele soetasin endale fotoaparaadi ning loo-

dusesse viis mind pildi tegemise huvi. Kui algul käisin väljas selleks, et saada pilti, siis nüüd on vastupidi. Foto on minu jaoks kui leiutamata ajamasin. Pilti vaadates suudan mõtetes just sellesse hetke rännata, mil selle tegin.

Viiimastel käikudel olen avastanud sarvikpüütpaari kummalises kohas. Nimelt elutsevad nad mahajäetud savikaevanduse tiikides, mida ümbritsevad elektriliinid ja maantee, samuti käib nende tiikide juures tihedalt inimesi. Tean, et minuvastavast tahavad hoida oma kodumaad. Hea oli näha palju noori mullustel koristustalgut. Järelikult on Eesti noored arukad.

Tulevikuplaanid on seotud fotograafiaga. Kui gümnaasium lõpetatud, siis plaanin minna õppima fotograafiat. Eks näis, kuidas elu läheb.